

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

АЦИМСИ Центар за родне студије

мр Славица Денић

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<ol style="list-style-type: none">
1. Датум и орган који је именовео комисију: 31.10.2014. Сенат УНС Нови Сад
2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: проф. др Милица Андевски, редовна професорка, Педагогија, 2006. година, Филозофски факултет, Нови Сад, председница проф. др Марија Зотовић, редовна професорка, Психологија, 2013. година, Филозофски факултет, Нови Сад, чланица проф. др Јован Комшић, редовни професор, Социологија, 2007. година, Економски факултет у Суботици, члан проф. др Гордана Даша Духачек, ванредна професорка, Родне студије, 2010. година, Факултет политичких наука, Београд, менторка проф. др Свенка Савић, професорка емеритус, Психоллингвистика, 2010. година, Универзитет у Новом Саду, менторка.
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<ol style="list-style-type: none">
1. Име, име једног родитеља, презиме: Славица Живота Денић
2. Датум рођења, општина, држава: 24.08.1977, Ниш, Република Србија
3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија: Филозофски факултет, Филозофија (професор филозофије)
4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија
5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: АЦИМСИ Центар за Менаџмент у образовању УНС, магистар наука у области менаџмента у образовању, „Менторски рад у средњим школама и интеграција ромске деце“. 2.07.2010.
Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: магистар наука у области Менаџмент у образовању

III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Родни идентитети и интеркултуралност: критичка анализа афирмативних мера на високошколским институцијама у Србији: 2000-2013. године

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Укупан текст је на 367 страница, подељено у 9 основних поглавља. Након Документационог листа (на српском и енглеском језику), следе: 1. Увод (10-28); 2. Циљ истраживања (са предметом, проблемом и хипотезама истраживања (29-30)); 3. Теоријски оквир: род, интеркултуралност, идентитети (30- 64); 4. Теоријски оквир у пракси у Србији (65-100); 5. Метод истраживања који укључује и опис узорка (102-103); 6. Резултати истраживања (103-317); 7. Закључак (318-319); 8. Литература са укупно 152 јединице (320-329); 9. Прилози: укупно 8 (330-365). У тексту су 12 графикана и 219 табела.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У 1. *Уводу* кандидаткиња прегледно износи податке о ромској заједници с фокусом на питањима у Србији, затим о постигнутој законодавној и правној регулативи (посебно у Војводини) у домену становања, образовања, запошљавања и здравља. Указује на позитивне и негативне трендове у садашњем времену за сваки од ових домена када је у питању популација ромских жена и то различитих узраста – од предшколског до високошколског нивоа. На крају информисе и о афирмативним мерама које су на снази последњих десет година. Податке износи систематично, позивајући се на релевантну домаћу и страну литературу и на бројне документе који иначе нису довољно доступни широј јавности, па је утолико овај део истраживачког посла кандидаткиње значајнији.

2. *Циљ* рада кандидаткиње је био да попише, систематизује и анализира различите облике примене афирмативних мера за упис и за студирање на високообразовним установама у Србији и да предложи мере за побољшање примене истих у пракси. Циљ рада је у сагласности са потребом данас у држави, с обзиром на чињеницу да се у 2015. години завршава Декада Рома којом је требало да се промени укупан живот ромске заједнице, не само у Србији него у региону Југоисточне Европе, а да недостају ваљани истраживачки подаци о четири основна сегмента живота Рома: образовање, запошљавање, здравље, и становање.

Основна *хипотеза* је да примена афирмативних мера за упис и студије на високообразовним институцијама утиче на изграђивање (другачијег) идентитета студената и (нарочито) студенткиња ромске националности. Посебна је хипотеза да је већи број студенткиња него студената из ромске заједнице на Универзитету у Новом Саду, и оне су, упркос двострукој маргинализацији, успешније и ефикасније у процесу студирања. Сходно томе је и следећа посебна хипотеза да је већи број Ромкиња укључен у процес интеграције ромске заједнице, што подразумева конкретно (знатно) већи број студенткиња, координаторки за ромска питања, педагошких асистенткиња и здравствених медијаторки, с једне стране, али истовремено, с друге стране, оне остају мање видљиве и уважаване на тим позицијама моћи и у својој и у широј заједници.

3. Теоријски оквир је одабран сходно текућим теоријама у интердисциплинарним родним студијама у којима се сагледава интерсекција рода, идентитета и интеркултуралности. Кандидаткиња је проучила релевантну литературу из ових домена, објављену на страним језицима (пре свега на

енглеском) и ону која је у домаћој средини изазвала довољан утицај на истраживања ромологије и ромске заједнице у целини. Детаљно образлаже о различитим идентитетима Ромкиња, променљивости идентитета и међузависности од онога што су постојеће законодавне регулативе у Србији, али и у зависности од основних докумената у свету и у Европској унији. Овако сакупљена на једном месту и прегледно изнета литература, драгоцену је да нас увери да се управо на основу истраживачких података утиче на институције система (пре свега на медије) да промене стереотипно приказивање Ромкиња као губитнице, одбачене, непожељне, како би се могла конструисати повољна слика о обарзованим, утицајним и даровитим стваратељкама модерне ромске заједнице, (пре свега у Војводини у којој је процес образовања ромске деце, омладине и студената знатно напредовао у последњих 10 година).

4. *Теоријски оквир у пракси* у Србији показује да механизми укључивања Рома и Ромкиња у државне институције није у сразмери са оним што је предвиђено Декадом рома, тј. да је пракса далеко од онога што би ромска заједница желела у Србији данас, али је исто тако начињен значајан помак што се види из броја ангажованих Рома и Ромкиња у институцијама Републике Србије у 2013. години: од укупно 363 особе, 149 Рома и 214 Ромкиња су у различитим деловима система – Ромкиња је дупло више. Овај податак је до сада био мање познат јавности, те на основу њега можемо градити визију будуће ромске интелектуалне елите коју ће Ромкиње моћи извести. Свакако је овоме допринела и мера афирмативне акције у образовању ромске деце, омладине и студентске популације, о чему кандидаткиња детаљно истражује, почев од предшколског до високог образовања. Закључује да резултати у Војводини још увек нису довољно добри, али да је током последњих десет године (2003-2013) остварен значајан помак у сваком образовном нивоу.

5. *Метод истраживања* је усмерен на квантитативно истраживање на укупном узорку 110 Рома и Ромкиња у Војводини у четири одабране групе по полу: 1. координатори за ромска питања (укупно 13: 8 Ф и 5 М); 2. педагошки асистенти (укупно 15: 8 Ф и 7 М); 3. студенти и студенткиње (укупно 80: 54 Ф и 26 М); 4. здравствене медијаторке (укупно: 2Ф). Кандидаткиња је за сваку групу конструисала упитник са 98 питања (укупно четири документована у прилогу рада), док је са две медијаторке водила и дубински интервју. Упитник за координатор/ке има четири целине: личне податке допунјавају подаци о условима и начину рада, о другим ангажовањима и компетенцијама. Упитник за студент/киње садржи, поред личних података и податке о породици, условима становања и условима образовања. Подаци су обрађени статистичком методом, тако што је спроведен Хи квадрат тест.

Будући да кандидаткиња припада националној групи коју истражује и да одлично познаје проблематику афирмативних мера коју истражује једну деценију, успела је добро да структурира упитнике на основу којих је добила богат инвентар одговора представљену у 12 графикана и 219 табела.

6. *Резултате* кандидаткиња излаже по наведеним групама. Показују да је на функцији координатора за ромска питања у 13 локалних самоуправа у Војводини знатно више образованих Ромкиња, него Рома, али та позиција није систематизована у листи општинских послова (најчешће су ангажоване по уговору на одређено време), ретко имају добре услове за рад и готово никаквих

финансијских овлашћења, а раде и послове који им нису у опису инвентара послова. Ово је прво дубинско истраживање групе координатор/ки за ромска питања у Србији, што показује да су жене те које у локалној заједници посредују између представника националне заједнице и општинске власти. Њима је с једне стране дата друштвена моћ, али је иста, са друге стране умањена тиме што општине нису створиле услове за ваљану примену. Тај истраживачки податак даје значајну тежину овом докторском раду. О педагошким асистентима било је доста дискусије у јавности, али су тек подаци кандидаткиње јасно доказали да се ради о знатно већем броју Ромкиња на тој позицији моћи у образовању у 15 различитих градова Војводине, позицији важној за образовање ромских ученика у основној и средњој школи. Укупно је обрађено 80 упитника студената и студенткиња разних година, али највише оних који су се уписали у прву годину студија у школској 2012-2013. на УНС и на Високе струковне школе у разним градовима Војводине. Основни податак је да су студенткиње дисциплинованије у извршавању студентских обавеза, редовије дипломирају и чешће настављају да се усаврашавају (мастер, магистарске или докторске студије). Нажалост, најчешће не добијају запослење у државним институцијама него своје знање активирају у различитим ромским невладиним организацијама, најчешће их саме иницирају и организују. Увођење здравствених медијаторки у здравствени систем у Србији важан је фактор у побољшању здравља ромских жена и деце (пре свега у ромским насељима). Њихов број није мали у Војводини и у Србији, али је готово немогуће добити сагласност установа за разговор са њима (отуда ова популација у овом истраживању остаје делимично обрађена са родног аспекта). Основни квалитативни подаци показују да су оне добро едуковане и да постоје бројне активности које иницирају, спроводе или проблематизују за добробит ромске заједнице. Ни ова функција није систематизована у систему здравства, него су медијаторке углавном ангажоване по уговору, што значи да постоји вероватноћа да се таква функција у институцији укине.

7. У *Закључку* кандидаткиња наводи добре стране афирмативних мера спроведених у ромској заједници током десет година, али указује и на могуће проблеме уколико се афирмативне мере изгубе из система у образовању, пружању здравствене заштите или у управљању у локалној заједници. Остаје питање да ли преокрет уз помоћ афирмативних мера чине образоване жене у ромској заједници у Војводини у овом тренутку само краткорочно или је то значајан помак у изграђивању нових идентитета Ромкиња и Рома у новим друштвеним односима.

8. *Литературу* чине радови из родних студија, интердисциплинарности, ромологије и посебно из области идентитета жена (и мушкараца) – укупно 152 јединице из домаће и стране литературе (укључујући и ону са интернета), коју је кандидаткиња цитирала у тексту тезе.

9. *Прилози* су драгоцен материјал на основу којег можемо судити о фазама истраживања и доследности тумачења добијених података, а односе се на становање, образовање (четири групе одабране у узорку), упитнике и податке за Хи квадрат анализу (укупно 8 прилога).

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Кандидаткиња је објавила:

1.О сексуалности Рома, *Политикон* (2014), Часопис за истраживање феномена политике, Војвођанска политиколошка асоцијација, Нови Сад, бр. 8, 123-127.

То је приказ књиге Џада Ниренберга "Сексуалност Цигана. О интимности: ромска и аутсајдерска перспектива" у којем се говори о стереотипима које већинска заједница у САД и Европи има о Ромима, али и о стереотипима које Роми имају једни о другима. Подаци у књизи се не ослањају на специфично локални контекст Србије, приказ је важан за изградњу нашег дискурса о Ромима. Проблеми са којима се ромска заједница у Србији суочава, укључују и стереотипе о женском телу и сексуалности, посебно Ромкиња, што је део елементарних људских права.

2.Род и идентитети: педагошке асистенткиње у образовању ромских ученика и ученица у Војводини, *Интеркултуралност*, Завод за културу Војводине, бр. 8. Нови Сад (у штампи).

Ауторка проблематизује род, професију и етничку припадност као компоненте идентитета Ромкиња на функцији педагошких асистенткиња у Војводини данас.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Мр Славица Денић обликује текст као припадница националне заједнице (као инсајдерка), чију проблематику добро познаје и којом се на много начина бави током десет година. То своје искуство је пренела и у интерпретацију добијених података на основу упитника, што нам улива поверење и у резултате и у добру намеру кандидаткиње да њено истраживање кориси и ромска заједница и заједница већинског народа у Србији. Она добро уочава међузависност језика и стварности у том смислу што установљава да је у укупном процесу изграђивања и примене афирмативних мера у Србији током десет година укључен значајно већи број Ромкиње него Рома, али да је језик којом је о тој појави саопштано у јавности и пре свега у законодавној регулативи (увек у мушком роду: координатор, педагошки асистент, медицински медијатор), замагљен допринос Ромкиња у том значајном друштвеном, али и националном (ромском), идентитету.

Резултати истраживања се могу директно применити у непосредној пракси у раду са четири испитиване популације ромских представника и представница у институцијама система у којима имају моћ: у локалној заједници, здравству и у образовању.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Мр Славица Денић излаже јасно и прегледно избегавајући двосмисло, нејасну терминологију или половичне судове. Резултате истраживања тумачи у оквиру добијених одговора на питања у упитнику, али је њена интерпретација увек у сагласности са основним постулатима родних студија, те вешто комбинује пресеке рода, идентитета, етничке припадности, језика и моћи у објашњавању одређене појаве (као што су запошљавање, становање, образовање и здравље). Отуда се подаци могу сматрати поузданим за ово истраживање, прво овакве врсте код нас, који могу послужити за компаративна истраживања ромске заједнице у другим деловима југословенског региона. Рад кандидаткиње је први који целовито

<p>проблематизује сам појам афирмативних мера и примену у конкретним условима у Србији, с обзиром на тип институције и с обзиром на кадрове. Она показује како се ствара процес изграђивања ромске интелектуалне елите, што је и био основни циљ у раду.</p>
<p>IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:</p>
<p>1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме Дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.</p>
<p>2. Да ли дисертација садржи све битне елементе Дисертација садржи све битне елементе.</p>
<p>3. По чему је дисертација <u>оригиналан</u> допринос науци По новој теми; по односу ромске заједнице и заједнице већинског народа у Србији током једне декаде; по начину на који обликује текст и по начину прикупљених емпиријских података који су нашој науци недостајали (нарочито у интердисциплинарном пољу родних студија); по систематично изложеним резултатима (у табелама, графиконима и листама примера реално датих од самих Ромкиња). Рад мр Славице Денић је пример примене метода интерсекције у родним студијама на материјалу ромске националне заједнице.</p>
<p>4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања Нема</p>
<p>X ПРЕДЛОГ:</p>
<p>На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:</p>
<p>- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана</p>

проф. др Милица Андевска, председница

проф. др Марија Зотовић, чланица

проф. др Јован Комшић, члан

проф. др Даша (Гордана) Духачек, менторка

проф. др Свенка Савић, менторка

Датум, 11.11.2014.